

Φρ. Νίτσε

ΛΥΚΟΦΩΣ ΤΩΝ ΕΙΔΩΛΩΝ

Πρόλογος - Μετάφραση - Σχόλια - Παραρτήματα

Βαγγέλης Δουβαλέρης

Εισαγωγή - Φιλολογική επιμέλεια - Σχόλια

Ἡρκος Ρ. Ἀποστολίδης

GUTENBERG

Friedrich Nietzsche

Φρ. Νίτσε

ΛΥΚΟΦΩΣ ΤΩΝ ΕΙΔΩΛΩΝ

Πρόλογος - Μετάφραση - Σχόλια - Παραρτήματα

Βαγγέλης Δουβαλέρης

Εισαγωγή - Φιλολογική επίμελεια - Σχόλια

Ἡρκος Ῥ. Ἀποστολίδης

GUTENBERG

Ἀθήνα 2016

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ

ΟΙ ΠΡΟΛΟΓΟΙ τοῦ Νίτσε μοιάζουν, πολλές φορές, μὲ τοπιογραφίες:¹ σώζουν μέσα τους κάτι ἀπ' τὰ μέρη ποὺ γράφτηκαν. Ἐκτυφλωτικὸς ἥλιος καὶ ξηρή, ἀναζωογονητικὴ ἀτμόσφαιρα. Στὰ μισὰ μιᾶς σ κ ο τ ε ι ν ῆ ς ὑπόθεσης ποὺ ἀπαιτεῖ μέγιστη ὑπευθυνότητα, δὲν εἶναι καὶ λίγο νὰ διατηρεῖς —μ' ὅποιο τέχνασμα!— ἡ λ ι ὀ λ ο υ σ τ η τὴ διάθεσή σου. Ἔτσι ξεκινάει τὸ *Λυκόφως τῶν εἰδώλων*. Μά, εἶναι πρόλογος φιλοσοφικοῦ βιβλίου αὐτός; Μᾶλλον παραλλαγὴ τοῦ πρώτου στίχου τῆς *Κόλασης*,² μὲ μιὰ δόση Ἀνθρωπίνης *Κωμωδίας*.³ Ὡστόσο, ἀποπνέει πράγματι μιὰ διάθεση ἡλιόλουστη, παρὰ τὰ ζητήματα ποὺ θέτει, τίς «βολές» ποὺ ἐκτοξεύει, καί, φυσικά, τὸν ἴδιο τὸν τίτλο! Ἄλλωστε κι ὁ Πλάτων ἔτσι στήνει τὴ σκηνογραφία του στὴν *Πολιτεία*, τὸν *Πρωταγόρα*, τὸ *Φαῖδρο*· καὶ τελικά, μετὰ ἀπ' ὅλους τοὺς ἐλιγμούς καὶ τοὺς συλλογισμούς, τὰ ἐπιχειρήματα καὶ τ' ἀντεπιχειρήματα, πίσω ἀπ' τίς φράσεις, τὰ νοήματα καὶ τίς εἰκόνες, μένει ἡ Φύση ποὺ ἀναπνέει, καὶ τὸ κείμενο μοιάζει —τί ἄλλο;— μὲ τοπίο.

Ἐδῶ ἔχει ἀνοιχτὴ θεά.⁴ Αὐτὸ ἀρκεῖ. Στὸ *Λυκόφως τῶν εἰδώλων*, ὁ φιλοπερίεργος νοῦς τοῦ στοχαστῆ λειτουργ-

1. Βλ. *Ἄγων Ὁμήρου*, 10-1· *Πάθος γιὰ τὴν ἀλήθεια*, 10.

2. Βλ. *Λυκόφως*, «*Πρόλογος*», ὅ. 1.

3. Ἡ ἐναρκτικὴ αὐτὴ φράση παραπέμπει προφανῶς στὸν τίτλο τοῦ μπαλζακικοῦ: *Une ténébreuse affaire*.

4. *Λυκόφως*, «*Ἀκροβολισμοὶ ἐνὸς ἄκαιρου*», 46.

γεῖ σὰν δαιμόνιο μάτι ζωγράφου κ' ἔξασκημένο ἀφτὶ μουσικοῦ· προσφέρει ρυθμοὺς ἀσυνήθιστους,⁵ καινούργια μουσική γιὰ καινούργια ἀφτιά⁶ πράγματι, καὶ πολλαπλὲς προοπτικὲς⁷ σὲ ζητήματα φιλοσοφίας, γλώσσας, αἰσθητικῆς, ἠθικῆς, θρησκείας, ψυχολογίας: "Ἐνα συνολικὸ ἔργο Τέχνης, βία ἑκατὸ σελίδες, ποὺ δὲ χρειάζεται (ἀρχικὰ ἔτσι φαίνεται) κανέναν σχολιασμό. Στέκει μόνο του, μὴν ἀνησυχῶντας διόλου γιὰ τὶς παρερμηνεῖες καὶ τὶς γκριμάτσες δυσφορίας ποὺ θὰ προκαλέσει. Καμμία ἀνάγκη γιὰ «καταποπιστικὲς» μελέτες ποὺ διυλίζουν φράσεις καὶ «ὄρους», σὰ νὰ ἐπρόκειτο γιὰ σχολιασμὸ ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλη, τοῦ Κάντ, τοῦ Ἐγγέλου. Γιὰ τέτοια «μετεωρολογικὰ φαινόμενα»⁸ ἄλλεγες πῶς κάθε «ἐξήγηση» ἢ «ἀνάλυση» περιορίζει, ὀρθολογικοποιεῖ. Αὐτὸς ὁ λόγος ἀρκεῖται στὸν «ἀντιφατικὸ», «ἀμφιλεγόμενον» ἑαυτό του. Δὲ χρειάζεται «ὑπερ-ασπιστές». Διψάει νὰ «παρερμηνευτεῖ».

Νὰ τί γράφει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας σχετικὰ, στὴν περίφημη αὐτοβιογραφία του:⁹

Τοῦτο τὸ γραφτό —οὔτε κὰν 150 σελίδες, κεφᾶτο, ὀλέθριο, ἕνας δαίμονας ποὺ γελᾷ— τελειωμένο μέσα σὲ λίγες μέρες (ντρέπομαι σχεδὸν νὰ πῶ πόσες), εἶναι τὸ βιβλίο-ἐξαίρεση: τίποτα πλουσιώτερο σὲ οὐσίες, πιὸ ἀνεξάρτητο, πιὸ ἀνατρεπτικὸ — πιὸ κακό. [] Τὰ εἶδω λα, τοῦ τίτλου,¹⁰

5. Βλ. Ἀπόστολο Μελαχρινό, «Στὸ θρό τοῦ ἀπόσπερνον ὄνειρου...» (ἈρθII, 762).

6. Βλ. Ἀντίχριστο, «Πρόλογος», 49.

7. Ἀναφορὰ στὸν νιτσεικὸ ὄρο *Perspektivismus* (βλ. *Λυκόφως*, ὑ. 41· Πίνακας ὄρων: «Γνωσιολογία»).

8. Βλ. Ἀντίχριστο, 1,53-4 (καὶ ὑ. 50· 52).

9. *Ecce homo*, «Γιατί γράφω τόσο καλὰ βιβλία» (*Λυκόφως τῶν εἰδώλων*, 1-2) [KSA, VI, 354-5].

10. Ὁ Kaufmann (*The Portable Nietzsche*. New York, 1982, 463) ἐπισημαίνει ὅτι ὁ Νίτσε θᾶχε μᾶλλον ὑπόψιν τοῦ τὰ τέσσερα εἶδω-

εἶν' ἀπλοῦστατα οἱ ὧς τὰ τῶρα ἀποκαλούμενες Ἀλήθειες. *Αὐκόφως τῶν εἰδῶλων* – ἐν ὀλίγοις: τέλος μὲ τίς παλιῆς Ἀλήθειες...

Καὶ συνεχίζει:

Δὲν ὑπάρχει τίποτα τὸ πραγματικό, τίποτα τὸ «ἰδεατό» ποὺ νὰ μὴ θίγει τοῦτο τὸ γραφτό (– «θίγει»: τί προσεγγυμένος εὐφημισμός!..). Κι ὄχι μόνο τὰ αἰῶνια εἶδωλα, μὰ καὶ τὰ πιὸ φρέσκα – παναπεῖ τὰ πιὸ γηραλέα. Τίς «μοντέρνες ιδέες» λογουχάρη. Δυνατὸς ἄνεμος φυσάει, καὶ παντοῦ πέφτονν ὠριμοὶ καρποὶ – ἀλήθειες. Εἶν' ἡ σοδεῖὰ ἐνὸς πληθωρικοῦ, σπάταλου φθινοπώρου, νά: σκοντάφτεις, ὅπου κι ἂν πατήσεις, πάνω σὲ Ἀλήθειες,.. μερικὲς τίς πατᾶς κιάλας – εἶναι τόσες, ἄλλωστε... Καὶ στὰ χέρια τί σοῦ μένει; ὄχι τὰ φλούδια ἀντύχει κάποιας ἀμφιβολίας, παρὰ ἀποφασιστικὲς κρίσεις. Κανείς πρὶν ἀπὸ μένα δὲν κρατοῦσε στὰ χέρια του τὸν Κανόνα γιὰ κάθε λογῆς «Ἀλήθειες»: πρῶτος ἐγὼ εἶμαι σὲ θέση νὰ διατυπώνω τέτοιες κρίσεις. Σὰ νὰ διατρανώθηκε μέσα μου μιὰ δ ε ὑ τ ε ρ η σ υ ν ε ἰ δ η σ η: λὲς κ' ἡ «βούληση» ἄναψε μέσα μου ἕνα φῶς, δείχνοντάς μου τὸν σ τ ρ α β ὸ δ ρ ὄ μ ο, ὅπου κατρακυλοῦσε ὡς τὰ τῶρα... Αὐτόν ὀνόμαζαν ὀδὸ τῆς «Ἀληθείας»... Τελειώσαμε μὲ τίς «θολὲς ὁρμές», τί ὀ κ α λ ὸ ς δὲν εἶδε ποτέ του τὸ δρόμο τὸ σωστό.¹¹ [] Κανείς δὲ γνώριζε τὸ δρόμο τὸ σωστό πρὶν ἀπὸ μένα, τὴν ἄνω ὀ δ ὸ: χάρη σὲ μένα ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἐλπίζει ξανά, νᾶχει ἔργα μπρός

λα τοῦ Νοῦ, ποὺ ὀρίζει ὁ Francis Bacon (1561-1626) στὸ *Novum Organum* του (Ἀφορισμοὶ xxxix-xliv), καὶ συνδέει τὴν παραπάνω διατύπωση τοῦ Ἀγγλοῦ φιλοσόφου μὲ τὸν τίτλο «Τέσσερες μεγάλες πλάνες», τῆς ἔκτης ἐνότητας τοῦ *Αὐκόφωτος*. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ Large, *Twilight*, xxix, ὁ. 29.

11. Γκαῖτε, *Φάουστ* (μετάφραση Κώστα Χατζόπουλου) I, στ. 327-9: Ὁ καλὸς καὶ στῆ θολή του τὴν ὀρμή / τὸ δρόμο τὸ σωστό τὸν βλέπει.

του, προδιαγραφές Πολιτισμοῦ.— ἐγὼ εἶμαι τῶν ἐλπίδων, τῶν ἔργων, τοῦ Πολιτισμοῦ, ὁ χαρμόσυνος ἀγγελιαφόρος...

Διαβάζοντας τέτοιους χειμάρρους, αντιλαμβάνεσαι σιγά-σιγά, ἀφοῦ κοπάσει ἡ θύελλα τῆς πρώτης ἀνάγνωσης, ὅτι πρέπει νὰ σπάσεις ἕναν (κώδικα): σὲ ποιάν (ἀλήθεια) ἀναφέρεται; Ποιές εἰν' οἱ «παλιές ἀλήθειες», ἢ ἡ «ἄνω ὁδός», ποῦ ὡς τώρα κανεῖς δὲ γνώριζε; Εἶναι δυνατόν νὰ μὴ γνώριζε κανεῖς «τὸ δρόμο τὸ σωστό»; Ἀπορίες ἀνακύπτουν, ἢ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη; γιατί τὰ βάζει μὲ τὸ Σωκράτη, ἢ μὲ τὸν Πλάτωνα; Τί τὸν ἔπιασε καὶ βάλλει κατὰ τῶν Μηχανοκρατῶν, τῶν Φυσικῶν, ἢ κατὰ τοῦ Δαρβίνου καὶ τῶν «διαδόχων» του; (Ἄραγε τὸν Δαρβίνο ἐπικρίνει —καὶ γιατί;— ἢ κυρίως τοὺς «διαδόχους»;) Κάθε ἐρώτημα γεννάει ἄλλα θέματα, κι ὅσο ἐμβαθύνεις τόσο νοιώθεις τὴν ἀνάγκη ν' ἀναχθεῖς πίσω, σὲ πρώτες πηγές, σὲ κλασσικὰ κείμενα — ποῦ, τελικά, σὲ κατατοπίζουν καίρια.

Ὁ μέγας δημιουργὸς φωτίζεται συχνὰ μὲς ἀπὸ ἄλλον μέγας δημιουργό. Τὸ οὐσιαστικώτερο «σχόλιο» περὶ Μπαλζάκ, εἶναι τοῦ Ροντέν.¹² περὶ Πόε, τοῦ Μπωντλαίρ.¹³ περὶ Βὰν Γκόγκ, τοῦ Ἄρτό.¹⁴ Ἄλλωστε, γιὰ νὰ σκιαγραφῆσει τὸ Χριστό, ὁ Νίτσε ἀνέτρεξε στὸν Ἡλίθιο καὶ τοὺς Δαιμονισμένους τοῦ κορυφαίου ἀνατόμου τῆς ἀνθρώπινης ψυ-

12. Βλ. τὸ ἄγαλμα τοῦ Γάλλου συγγραφέα.

13. Charles Baudelaire, *Edgar Allan Poe. Sa vie et ses ouvrages (Oeuvres complètes)*. Paris, 1968, 319-58).

14. Antonin Artaud, *Van Gogh, le suicidé de la société (Oeuvres complètes)*. T. XIII, Paris, 1974, 9-64). [Ἑλληνικὴ ἔκδ.: Βὰν Γκόγκ, ὁ αὐτόχειρας τῆς κοινωνίας. Μετάφραση Δέσποινα Ψάλλη. Ἀθήνα, 1986.]

χῆς Ντοστογιέβσκι,¹⁵ καί, βέβαια, στὰ κείμενα τῆς *Καινῆς διαθήκης*. Τώρα, γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Νίτσε, περισσότερο ἀπ' ὅποιαδήποτε βιογραφία, ἕνας ἰψενικός *Ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ* μπορεῖ νὰ μιλήσει καθοριστικά - κυρίως μὲ τὴν τελευταία φράση του:

Ἄκούστε, λοιπόν: ὁ ἰσχυρότερος ἄντρας τοῦ κόσμου εἶν' ἐκεῖνος ποὺ στέκει μόνος.¹⁶

Ὅσο γιὰ τοὺς «ἀπὸ καθέδρας σοφούς», τοὺς «ἐπαγγελματίες φιλοσόφους» ἢ, ἀκόμα χειρότερα: τοὺς φιλόλογους — τὰ γράφει κι ὁ ἴδιος, στὸ ἀνὰ χεῖρας ἔργο—, ἡ ἀνικανότητά τους καταπᾶ διασκεδαστική!¹⁷ Χαρακτηριστικό: τὴν ἴδια στιγμή ποὺ ἡ Bianquis¹⁸ ἔγραφε στὴν εἰσαγωγή τῆς μετάφρασῆς της γιὰ τὴ *Φιλοσοφία* στὰ χρόνια τῆς ἀρχαιοελληνικῆς τραγωδίας¹⁹ ὅτι ὁ Νίτσε «δὲν ρίχνει νέο φῶς (!) στὸν Ἡράκλειτο, τὸν Παρμενίδη ἢ τὸν Ἐμπεδοκλῆ», ὁ Heisenberg²⁰ κι ὁ Schrödinger²¹ ἀνέφεραν τὸ συγκεκριμένο κεί-

15. Βλ. ἐνδεικτικά: *Ἀντίχριστο*, 29,115-7 (καὶ ὕ. 209)· *Παράρτημα*, ἀπόσπ. 7α,230· 7β (ἔπου ἀπόσπασμα κι ἀπ' τοὺς *Δαιμονισμένους*).

16. Ἴψεν, *Ἐνας ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ*, πράξη πέμπτη (ἔκδ. *Gutenberg*, 2016, 207).

17. *Ἀνκόφως*, «*Τί ὀφείλω* στοὺς Ἀρχαίους», 4.

18. Geneviève Bianquis (1887-1972), φιλόλογος τῆς γερμανικῆς Γραμματείας, μεταφράστρια ἀρκετῶν ἔργων τοῦ Νίτσε.

19. Βλ. *Ἡ γέννηση (!) τῆς φιλοσοφίας* στὰ χρόνια τῆς ἑλληνικῆς τραγωδίας. Μετάφραση [ἀπ' τὰ Γαλλικά] - σχόλια Αἴμ. Χουρμούζιου, Ἀθήνα, 1944. Βλ. καὶ κριτικὴ Πένου Ἀποστολίδη: *Τετράμηνα*, 6-7, Ἄμφισσα 1975, 563 (καὶ ὕ. 26)· 567-8.

20. Werner Heisenberg, *Physik und Philosophie*. Frankfurt - Berlin, 1990.

21. Erwin Schrödinger, *Nature and the Greeks*, Cambridge, 1996. [Ἑλληνικὴ ἔκδ.: *Ἡ Φύση καὶ οἱ Ἕλληνες. Ὁ Κόσμος καὶ ἡ Φυσική*. Μετάφραση Θ. Γραμμένος. Ἀθήνα, 2003.]

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗ

ΞΑΝΑ ΣΤΟ ΝΙΤΣΕ! Διόλου τυχαῖα. Αὐτός εἶν' ὁ μύστης τῆς νεώτερης, ρηξικέλευθης, ἐπαναστατικῆς, μοναχικῆς, ἀδούλωτης Σκέψης. Πού καὶ νὰ τὸν ἀρνηθῆς, πάλι σὲ κείνον θὰ ξαναγυρίσης, νὰ σοῦ μάθῃ νὰ ἐλευθερώνεσαι ἀπ' τὰ δεσμὰ τῶν -ισμῶν καὶ τῶν θεολογιῶν ὅλων τῶν ἐξουσιῶν - τοῦ μυαλοῦ, εἴτε καὶ τῶν «πραγματικῶν» (πού δὲ διαφέρουν δὲ καὶ τόσο).

Ἡ Σειρὰ τῶν ἔργων μεγαλώνει, τὸ ἴδιο κ' οἱ ἀπαιτήσεις - ὄχι μόνο τῶν ἀναγνωστῶν, μὰ καὶ τῶν δυὸ συνεργατῶν, πού, πασχίζοντας νὰ δώσουν τὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέα, βρίσκονταν σὲ συνεχῆ ἐγρήγορση, ψάχνοντας λέξεις, ὄρους, νέες «λύσεις» στὰ δύσκολα μεταφραστικὰ ζητήματα, καὶ μετὰ ξανάσκιζαν τὰ χαρτιά, γυρνῶντας πίσω σὲ «κλασσικώτερες» ἐρμηνεῖες, πιὸ «βατές», πιὸ «ἀναγνωρίσιμες» στ' ἀφτιά τοῦ μέσου δέκτη. Ἐνα διαρκὲς ἀνικανοποίητο, πού κάποια στιγμή, μὲ τὴ ζύμωση συζητήσεων πάνω σ' ἄπειρες παραλλαγές, γέννησε τὴν τελικὴ μορφή —προῖόν ἐνὸς ἡρακλείτειου γίγνεσθαι, ἢ μᾶλλον τοῦ ἐγελευσανοῦ σχήματος θέση-ἀντίθεση-σύνθεση—, ὥστε ὠριμὴ καὶ μὲ ἀξίωση νὰ μπορῆ νὰ σταθῆ πλάι στὸ πρωτότυπο. Ὅσοι διάβασαν παλιότερες μεταφραστικὲς ἀπόπειρες, εὐκόλα θὰ καταλάβουν τί τις διακρίνει ὅλες τους ἀπ' αὐτὴν ἐδῶ.

Κι ἄς μὴ μπλέξουμε τώρα στὴν ἀνούσια κουβέντα περὶ τοῦ ἂν τάχα εἶναι «μετάφραση» τὸ ἀποτέλεσμα, «μεταγλώττιση», ἢ «ἀπόδοση». (Μικρὲς οἱ οὐσιαστικὲς διαφο-

ρές.) Μιὰ εἶναι ἡ ὁδὸς νὰ βαδίση κανεὶς, συνδυαστικὴ ὄλων τῶν παραπάνω, μὰ θὰ πρέπει νά ναι δύσκολη: διόλου νὰ μὴ «διευκολύνῃ» τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἄνεση τοῦ μεταφραστῆ, ἢ νά ναι «σύστοιχη» τῶν βιοποριστικῶν τοῦ ἀναγκῶν, ἢ ἀνταποδοτικὴ σὲ σχέση μὲ τὴν ἀμοιβή του... Νὰ μὴ βολεύῃ καθόλου. Κι ἀκόμα, νὰ τοῦ καθίσταται μισή-τὸς κι ἀφόρητος ὁ ἐπιμελητής! Κι αὐτός, βέβαια, μὲ τὴ σειρά του, νὰ μὴ διαβάζῃ ἀπλῶς «γιὰ νὰ ἐγκρίνῃ» τὴ δουλειὰ τοῦ μεταφραστῆ ἐπιφανειακά —«τὸ κείμενο διάβασε ὁ τάδε», ἐνῶ βρῖθει ἑκατομμυρίων λαθῶν!—, μὰ νὰ σκύβῃ ἀπὸ πάνω καὶ νὰ ξανασκέφτεται χίλιες φορές κάθε φράση, κάθε λέξη, νὰ τὴ ζυγιάζῃ ἔχοντας συνέχεια δίπλα του τὸ πρωτότυπο, ρωτῶντας κ' ἐνοχλῶντας συνεχῶς τὸ μεταφραστή, χαλῶντας τὴν ἡρεμία του, τὴν ιδιωτικὴν του ζωὴν, μὴν ἀφήνοντάς τον νὰ κουνήσῃ ρούπι ἀπ' τὴν οὐσία, καὶ ξαναστρώνοντας τὸ φαινομενικὰ καλὰ στρωμένο κείμενό του — καὶ τοῦμπαλιν! Ὁ μεταφραστὴς νὰ ἐπανέρχεται, μὲ νέες προτάσεις καὶ μὲ πείσμα νὰ βελτιώσῃ κι ἄλλο (ἢ, ἀκόμα-ἀκόμα, μὲ τὴ φιλοδοξία —καὶ τὸ θεμιτότατο ἐγωισμό— νὰ περάσῃ ἡ δικιά του «λύση»...), κι ὄχι ἐπειδὴ ἀπέσπασε ἓνα «ἔχει καλῶς» νὰ ἐπαναπαύεται... Τότε, ἴσως, κάτι μπορεῖ νὰ γίνῃ. Καὶ πάλι νὰ δοῦμε...

Τί εἶναι τελικὰ τὸ *Λυκόφως τῶν εἰδώλων*, καί, πρωτίστως, γιατί ἀξίζει νὰ διαβαστῆ; Κατ' ἀρχάς, εἶν' ὅπως-δήποτε εὐρύτερο τοῦ μονοθεματικώτερου *Ἀντίχριστου*. Ὁ χειμαρρῶδης Γερμανὸς φιλόσοφος —καὶ πάνω ἀπ' ὅλα κ ρ ι τ ῆ ς, ἐν προκειμένῳ—, στήνει νέες ἀξίες, χαράζει δικές του καινούργιες ὀρίζουσες, σπάζοντας τὶς πλάκες τῶν παλιῶν, σ' ὅλη τὴ σφαῖρα τῆς ποίησης, τῆς φιλοσοφίας, τοῦ γενικώτερου στοχασμοῦ καὶ τῶν αἰσθητικοκριτικῶν μελετῶν τοῦ σύγχρονου εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος — οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀρχαιότητος. Καὶ μπορεῖ νὰ διαβαστῆ καὶ συμ-

πληρωματικά ἐκκεινοῦ, εἴτε κι αὐτόνομα. Ἔνα βιβλίον ἀντιπροσωπευτικὸ τῆς νιτσεικῆς σκέψης καὶ θυμικοῦ.

* * *

Ἡ σχολιασμένη ἔκδοσι τοῦ Ἐντίχριστου ἀπετέλεσε ἀναμφίβολα τὸ πρότυπο καὶ γιὰ τούτην. Ὅμως, ὅπως σὲ κάθε ἔργο, ἀκόμα καὶ τῆς ἴδιας Σειρᾶς ἢ λογικῆς, δὲν ὑπάρχει τίποτα τελειωμένο. Καμμία «ἐπίλυσι» θέματος ἢ δυσκολίας ἐκεῖ δὲν μᾶς ὑποχρέωσε νὰ τὴν ἀκολουθήσουμε τυφλά, ἀναξιολόγητα, μόνο καὶ μόνο γιὰ λόγους ὁμοιοτυπίας. Πολλοὶ ξεκινᾶν (ἢ τελειώνουν) βασιζόμενοι σὲ μιὰ θεωρία μεταφραστικὴ, τὴν ὁποίαν προσπαθοῦν νὰ τηρήσουν· σ' ἄλλους, τοὺς «βγαίνει» στὴν πορεία - κ' ἴσως ἐκ τῶν ὑστέρων ζητοῦν νὰ τὴ ἀναγάγουν σὲ Ἀρχή· κάποιοι, τέλος, χωρὶς κατ' ἀνάγκην νάναι κ' οἱ χειρότεροι, ἀπλῶς καταπιάνονται μὲ τὴ φράση, δίχως ἐποπτεία τοῦ ὅλου. Ἀπὸ πολλὰ σκοπιὰ καὶ ὑπὸ ἀρκετὰ πρίσματα μπορεῖς νὰ πολιορκήσης τὶς δυσκολίες ἐνὸς κειμένου, χωρὶς δὲ νὰ ὑπάρχη ἀνάγκη εἰδικῆς «προ-ὀργάνωσης». Ἐνίστε, τὸ κείμενο τὸ ἴδιο σὲ ὀδηγεῖ, σταδιακά, σιγά-σιγά· ἀρκεῖ ὅμως νὰ καταλαβαίνης τί θέλει νὰ πῆ, καὶ βεβαίως σὲ ποιὸ πνεῦμα κινεῖται, κ' ἔπειτα νὰ κρατᾶς γερὰ τὸ τιμὸν τῆς δικαῖ σου γλώσσας, σ' ὅλες τῆς τὶς ἀποχρώσεις καὶ τοὺς τόνους.

Ἔτσι συμπυκνῶνω, μὲ τὸν καιρὸ, τὴ δικὴ μου ἀντιμετώπισι κ' ἐμπειρία (μετράει κιόλας πάνω ἀπὸ τριάντα χρόνια ἀσκήσης σὲ κείμενα ἱστορικά, θεωρητικά, λογοτεχνικά, τῶν πέντε βασικῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν), ποὺ συνοψίζεται στὰ ἑξῆς: 1) Ἀκριβὴς μετάφρασι, σύμφωνη μὲ τὴν οὐσία τοῦ νοήματος, 2) κατὰ τὸ δυνατόν, ἐτυμολογικὴ ἀπόδοσι, μὲ βάση εἴτε τὴ Γερμανικὴ, εἴτε τὴν ὑποκείμενὴ τῆς —ἐφόσον αὐτὸ συμβαίνει— Ἑλληνικὴ (σὲ περιπτώσεις φιλοσοφικῆς κατεξοχὴν ὀρολογίας), 3) γλῶσσα «ποιη-

τική», να ρέη τὸ κείμενο καὶ νὰ διαβάζεται ἀπρόσκοπτα, 4) ἀνταποκλεισμός τῆς ἀμφισημίας ἢ τῆς παρερμηγείας· τὸ νόημα ὀφείλει νὰ εἶναι καθυποχρεωτικό - τοῦλάχιστον στὸ βαθμὸ πὸ ἐπιδιώκει ὁ συγγραφέας (παρεκτός ἐὰν ἐκείνος ἐπιθυμῇ νὰ ὑποδηλώσῃ παρασημαντικὰ κάτι, ἢ ν' ἀπαντήσῃ σὲ κάποιον, νὰ ὑπαινιχθῇ, ν' ἀφήσῃ αἰωρούμενο κ.ἄ.), καὶ 5) ἀποφυγὴ ἐπαναλήψεων πάσῃ θυσία - ἀκόμα κι ἂν ὑπάρχουν στὸ πρωτότυπο (ἐκτός εἰδικῶν περιπτώσεων, λογουχάρη παρηγήσεων ἢ ρητορικοῦ τόνου κ.λ.)· ὁ μεταφραστής ὀφείλει νὰ λειτουργῇ σὰ νὰ πρωτογράφη, κι ὄχι νὰ μεταφέρῃ στὸν ἀναγνώστη τίς τυχόν ἀοριστίες ἢ κακοτεχνίες τοῦ κειμένου πούχει μπρὸς του.

* * *

Ἐδῶ, τὸ κείμενο ἦταν μᾶλλον πιὸ πολὺπλευρο ἀπ' τοῦ Ἀντίχριστου, κ' οἱ ἀπαιτήσεις γιὰ τὴν ἀπόδοσή του διαφορετικές. Ὁ Νίτσε, περνᾷ ἀπὸ κυριολεκτικὸ κόσμιο τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοτέλη, τὸ Θουκυδίδη, τοὺς Σοφιστές, τὸν Κάντ, τὸν Σοπενάουερ, τὸν Γκαίτε καὶ μιὰ σειρά μεγάλων στοχαστῶν καὶ δημιουργῶν τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Ρώμης, τῆς Ἀναγέννησης, τοῦ νεώτερου κόσμου. Βαθὺς γνώστης τῶν κύριων πηγῶν, δὲν ἀναφέρεται ἀπλῶς σὲ συγκεκριμένα χωρία, παρὰ, ἔχοντας ζυμωθῆ μὲ τὸ σύνολο τῆς κλασσικῆς —στὴν εὐρύτατη ἔννοια— Παιδείας, ὄχι μόνον ἀπαντᾷ, σχολιάζει, ἀναιρεῖ θέσεις ἢ ἀπόψεις, ὑπαινίσσεται —συχνά, μάλιστα, ποιητικῇ ἀδείᾳ— τόνα ἢ τ' ἄλλο, τοῦ Πλάτωνα πρωτίστως ἢ τοῦ Σωκράτη, τοῦ Ἡράκλειτου, τοῦ Dante ἢ τοῦ Κάντ καὶ τοῦ Σοπενάουερ.¹

1. Εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ μετρηθοῦν οἱ ἄμεσες ἢ ἔμμεσες ἀναφορὲς ἢ ὑπαινιγμοὶ του σὲ διάφορους συγγραφεῖς ἢ προσωπικότητες τοῦ πνεύματος, δημιουργοὺς, μουσουργοὺς, ζωγράφους ἢ Σχο-

Αναζητήστε το [εδώ](#)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
GUTENBERG

www.gutenbergbooks.gr

 [/gutenbergbooks](https://www.facebook.com/gutenbergbooks)